

Syntynyt itsenäiseen isänmaahan

Viime vuonna juhlittiin monin tavoin Suomen 75-vuotista itsenäisyyttä. Lehtemme pääkirjoituspalstalla aihetta ei käsitelty siitä yksinkertaisesta syystä, että palstasta vastuullinen päätoimittaja ei osannut pukea sanottavaansa vuosijuhlatekstiksi.

Lapsuusmuistoihini kuuluu erottamattomasti tietoisuus siitä, että olen syntynyt itsenäisen isänmaan kansalaiseksi. Asia pulpahti esiin mitä erilaisimmissa yhteyksissä, joskaan en niitä asiayhteyksiä enää muista. Muistikuvissani kytken sen päivällis-pöytäni. Lapsuudenkodissani näet keskusteltiin päivällisellä vilkkaasti niin ajankohtaisista yleisistä asioista kuin itsekunkin päivän tapahtumista. Keskusteluun sai lapsikin osallistua, mikä useimmiten taisi olla sen kysymistä mistä itse asiassa puhuttiin. Minulle on jäänyt käsitys, että vanhempani olivat taitavia tiivistämään teemat lapselle käsitettävään muotoon ja että varsin usein saamani vastaus päättyi sen toteamiseen, että olen syntynyt itsenäiseen isänmaahan, että se on hyvin tärkeä asia, että se on etuoikeus ja että se on velvoittavaa.

Helsinkiläisen äitini lapsuusmuistoihin kuului hevosen vetämät ambulanssivaunut Kasarminkadulla: Kenraalikuvernööri Bobrikoffia kuljetettiin kirurgiseen sairaalaan ja vaunujen perässä kulki kaksi naista, ilmeisesti vaimo ja tytär, ja heillä oli parasollit tai paraplyyt; kummat, sitä en muista. Nuorena naisena äiti osui Esplanadille näkemään, kun Kerenskij pussasi Tokoita Runebergin patsaalla. Talvemmallä häneltä pettivät polvet, kun ammuskelu Mikonkadulla haavoitti hevosta ja se huusi surkeasti.

Turkulainen, upseerin uralle antautunut isäni kertoi hyvin vähän tällaisista kokemuksista, mutta jälkepäin olen käsittänyt, että vapaussodan muuttuminen veljessodaksi oli hänelle ollut traumaattinen kokemus. Hän korosti kummankin osapuolen käsitysten kunnioittamisen tärkeyttä. Sitä ei kuitenkaan aina ollut helppoa soveltaa lasten maailmassa. Pelkäsin hirmuisesti mennä asialle siihen kauppaan, jonne mentäessä piti kulkea sen pitkän puutalon ohi, jonka portailta 3-4 ikäistäni silloin tällöin huusi rytmikkäästi "Lahtarin kakara! Lahtarin kakara!" Kun sitten rohkaistuini kertoamaan pelostani, isä neuvoi ajattelemaan asiaa siltä

kannalta, että huutaminen ei ole väkivaltaa. Se on vain huutamista. Kun sitten toisenlainen lapsijoukko huuteli minulle, että "isäs ei oo jääkäri!" osasin itsekin ajatella, että huutaminen on huutamista.

Väkivallan estäminen, ainakin sen välttäminen kulki punaisena lankana monessa keskustelussa. Oman maan kokemukset olivat vanhemmilleni silloin läheisiä. Kuunnelllessani nykyisiä uutisia kansalaissodista maailman eri puolilta, palaan ajatuksissani soikean ruokapöydän ja sen yllä olleen pehmeän lampunvalon taikapiiriin: Olet syntynyt itsenäisen isänmaan kansalaiseksi. Miten vähän tiedämme loppujen lopuksi siitä maksetusta hinnasta.

Isä sattui olemaan Berliinissä kristalliyönä ja palasi kotiin syvästi huolissaan. Kerran kesällä — taisi olla 1938 — äiti kutsui minut sisään kuuntelemaan radiosta Hitlerin puhetta kansanjoukoille. Minusta se oli tylsää ja olisin mennyt takaisin leikkimään, mutta äiti sanoi: "Tuo tietää sotaa. Kun se puhkeaa, tiedät itse kuulleesi miksi." Sotavuosina ei tällaisia ehtinyt miettimään. Oli tärkeämpää tekemistä kuin miettiä sodan syitä. Oli totinen nykyhetki.

En unohda evakkojunia, jotka pysähtyivät Jyväskylän aseman sivuraiteille. Me koululaiset osallistuimme muonittamiseen kantamalla keittosankoja ja leipäkoreja vaunuihin, ämpäreittäin vetä karjalle. Niissä junissa synnytetään ja niissä kuoltiin; lapset leikkivät keskenään. Pohjaton kärsivällisyys huokui vastaan surullisin silmin ja hiljaisin hymyin.

Vartuttuani päädyin lottakomennukselle vapauttamaan yhden miehen vastuullisempiin ja kieltämättä vaarallisempiin tehtäviin. Sen päätöksen tekoon ei tarvittu karismaattisia johtajia, ei seikkailunhalua; motiiviksi riitti, että "meidän luokan pojat", sukulaismiehet, tutut, lähtivät asepalvelukseen eikä moni palannut koskaan. Itsenäisellä isänmaalla oli käyttöä vähäisistäkin sille annetuista työrupeamista.

Pulavuosista on minulle jäänyt päällimmäiseksi muistoksi parsimalangan puute ja paperikengät. Parsimalankaa tehtiin purkamalla kaikkein rikkinäisin sukka, kiertämällä purkulanka pullon

ympäri ja kastelemalla lanka perusteellisesti. Kuvuttua lanka kierrettiin pahvinpalan ympäri. Sitä tarvittiin paljon, sillä paperipäälysteiset puupohjakengät olivat varsinaisia sukansyöjiä eikä uusia sukia usein saanut, ei ostokortilla eikä mustasta pörssistäkään.

Älä lukijani kysy mitä parsimalangalla ja isänmaalla on tekemistä keskenään. Kysy mieluummin miten jaksoitte kestää pulan ja puutteen ja minä vastaan: Eihän se kivaa ollut, mutta olennaisempaa oli olla itsenäiseen isänmaahan syntynyt kansalainen ja varsinkin pysyä sellaisena. Oli kysymys arvoista.

Nykyinen paljo puhe ja kirjoittelu arvotyhjiöstä, jossa länsimainen ihminen elää, on painostavaa ja omiaan lisäämään ankeutta. En epäile itseäni viisaampien ja tietävämpien huolen olevan perusteltua ja kohdalleen osuvaakin, sillä elämmehän suurten yhteiskunnallisten muutosten ja ideologisten mullistusten aikaa. Mutta mitä on länsimainen ihminen? Sinä ja minä ja Hentun Liisa, Puntun Paavo ja Juortanan Jussi, Kapakka-Lassi ja Myllärin Matti ... olemmeko me länsimainen ihminen ja vielä arvotyhjiössä? Koko minun elämäkokemukseni nousee vastustamaan tällaista yleistystä.

Kun Suomessa tänään työttömyys kasvaa jatkuvasti, pienteollisuuden yritykset suistuvat konkurssiin, ostokysynnän väheneminen kaataa palvelualan yrityksiä, julkisen talouden menoja supistetaan, pankkijärjestelmä on henkitoreissaan jne., ei ole ihmeteltävää siinä, että vallalla on yleinen ankeus. On kuitenkin kysyttävä lievittääkö tuskaa se,

että tiedotusvälineet laajana rintamana ruokkivat ankeutta kaunaisuuden suuntaan etsimällä — kielitämättä monipuolisesti! — syyllisiä niin talouskaaoskeen kuin moraalin rappeutumiseen. Syyllisyys ja synnintunto tosin ovat luterilaisessa perinteessämme keskeisiä seikkoja, mutta on huomautettava, ettei Martti Luther synnintunnon merkitystä korostaessaan todellakaan tarkoittanut synnin tunnistamista muissa ihmisissä.

Pelkkä syyllistäminen ei rakenna mitään eikä tehtyä saa tekemättömäksi, vaikka syylliset löydetäisiinkin. Meidän yksittäisten ihmisten tehtävä on kohota ankeuden yläpuolelle. Siihen ei tarvita suuria tekoja eikä rahapussilla käymistä, vaan toinen toisemme kunnioittamista ja vilpittöntä pyrkimystä olla kanssaihmisille avuksi. Paljon pahempina aikoina se on tepsinyt, tepsii nytkin.

Jos maan talous piiputtaa ja neuvottomuus vallitsee päättäjien keskuudessa, niin eihän se voi merkitä, että ihmissuhteiden ja yksilöiden keskeisen solidaarisuudenkin pitäisi piiputtaa. Voidaanhan päämääräksi ottaa vaikkapa ankeuden lietsonnan vähentäminen.

Lietsottakoon meihin uskoa toinen toistemme mahdollisuuksiin pitää henkisellä tasolla hyvää huolta tästä itsenäisestä isänmaasta, jonka kansalaisiksi olemme syntyneet.

Helsingissä 29.1 1993

Marjatta Okko